

Sygn. akt II CSKP 426/22

POSTANOWIENIE

Dnia 25 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Załucki (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "O." spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w O.
przeciwko Powiatowi Szczycieńskiemu - Zarządowi Dróg Powiatowych w Szczycinie
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 25 listopada 2022 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 27 listopada 2019 r., sygn. akt I AGa 80/19,

**stwierdza, że dokonana w dniu 15 września 2022 r. czynność
określona jako postanowienie Sądu Najwyższego jest
orzeczeniem nieistniejącym.**

SSN Kamil Zaradkiewicz SSN Mariusz Załucki SSN Beata Janiszewska
(zgłaszam zdanie odrębne)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 27 listopada 2019 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w sprawie z powództwa „O.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przeciwko Powiatowi Szczycieńskiemu – Zarządowi Dróg Powiatowych w Szczycinie o zapłatę, na skutek apelacji obu stron od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie z 24 kwietnia 2019 r. oddalił obie apelacje.

Na powyższe orzeczenie Sądu drugiej instancji skargę kasacyjną złożyła strona powodowa, zaskarżając je w części oddalającej powództwo i wnosząc o jego uchylenie w części oddalającej powództwo i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej powództwo i przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi, który wydał orzeczenie.

Zarządzeniem z 18 sierpnia 2022 r. celem rozpoznania sprawy o sygn. akt II CSKP 420/22 został wyznaczony skład sędziów Sądu Najwyższego: sędzia Sądu Najwyższego Mariusz Załucki (przewodniczący), sędzia Sądu Najwyższego Jacek Widło, sędzia Sądu Najwyższego Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca).

W dniu 1 września 2022 r. sędzia Sądu Najwyższego Jacek Widło złożył wniosek i oświadczenie, powołując jako podstawę art. 51, stosując odpowiednio art. 48-49 k.p.c. i wniósł o wyłączenie go od orzekania w sprawie z uwagi na treść wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 listopada 2021 r. w sprawie Dolińska-Ficek, Ozimek ((ECLI:CE:ECHR:2021: 1108JUD004986819), z którego, jak wskazał, wynika, że orzeczenie wydane przez sąd, w skład którego uczestniczy sędzia powołany na urząd sędziego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3), narusza standard z art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (sądu ustanowionego ustawą). Powoduje to w ocenie sędziego Sądu Najwyższego Jacka Widła poważne ryzyko traktowania orzeczenia wydanego w takiej sytuacji, jak w warunkach nieważności postępowania. Wskazał w związku z tym, iż wniosek jest uzasadniony dobrem wymiaru sprawiedliwości, interesem stron i ich prawem do rzetelnego procesu oraz dobrem państwa wnosząc o wyłączenie mnie od orzekania w tej sprawie. W ocenie sędziego Sądu Najwyższego Jacka Widły podstawą rozstrzygnięcia może być także stosowany odpowiednio art. 44¹ § 1 k.p.c. (dobro wymiaru sprawiedliwości).

Postanowieniem z 15 września 2022 r. Sąd Najwyższy stwierdził istnienie przesłanek wyłączenia sędziego Sądu Najwyższego Jacka Widła od orzekania w sprawie.

Zarządzeniem z 20 września 2022 r. z uwagi na wyłączenie sędziego Sądu Najwyższego Jacka Widło od rozpoznania sprawy jako sędzieja rezerwowego została wyznaczona sędzia Sądu Najwyższego Beata Janiszewska.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. W konsekwencji akt normatywny (lub jego część), którego niezgodność z konstytucyjnym wzorcem kontroli stwierdził Trybunał, traci moc obowiązującą z dniem opublikowania wyroku Trybunału, odpowiednio w Dzienniku Ustaw lub Monitorze Polskim, albo zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji w innym terminie wskazanym w orzeczeniu.

2. Zasada nadrzędnej mocy Konstytucji oznacza, że „wszystkie akty prawne powinny być zgodne z Konstytucją RP. Dotyczy to aktów stanowienia i stosowania prawa” (P. Tuleja, *uwaga 18 do art. 8*, (w:) M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2021 r., K 3/21, OTK ZU poz. 65/A/2022). Nie są także wyłączone spod wyrażonej w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP zasady także sądy (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 31 stycznia 2001 r., P 4/99, OTK ZU nr 1/2001, poz. 5; z 7 października 2021 r., K 3/21; zob. wyroki TK z: 8 grudnia 1999 r., SK 19/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 161; 10 października 2000 r., P 8/99, OTK ZU nr 6/2000, poz. 190; postanowienia TK z: 24 czerwca 1998 r., U 4/97, OTK ZU nr 4/1998, poz. 54 i 22 marca 2000 r., P 12/98, OTK ZU nr 2/2000, poz. 67).

3. Zasada konstytucyjna wyrażona w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP nakłada na wszystkie organy państwa obowiązek respektowania orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i uwzględnienia jego rozstrzygnięć w szczególności w procesie stosowania prawa. Jakkolwiek to sądy rozstrzygają o skutkach orzeczeń Trybunału, to jednak w zakresie ich kompetencji nie mieści się kwestionowanie umocowania TK do wydawania ostatecznych i mających moc powszechnie obowiązującą orzeczeń, ani tym bardziej stosowanie norm, które zostały na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego wyeliminowane z polskiego prawodawstwa. Moc orzeczeń Trybunału oznacza, iż wiążą one wszystkie organy władzy publicznej,

w tym sądy. W konsekwencji jakiegokolwiek aktu władczego sprzeczny z wcześniejszym ostatecznym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, nie może być uznawany za wywołujący skutki prawne, skoro pozostawałoby to w oczywistej sprzeczności z zasadą skuteczności orzeczeń TK wyrażoną w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 października 2022 r., III CZP 88/22).

4. Wypada podkreślić, że dopuszczalność wznowienia postępowania na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego przewidziana w Konstytucji RP oraz właściwych ustawach procesowych, odnosi się do sytuacji, gdy Trybunał Konstytucyjny wydał orzeczenie negatoryjne, skutkiem którego doszło do eliminacji (utruty mocy) przez normę prawną, która wcześniej, tj. przed wydaniem orzeczenia TK, stanowiła podstawę ostatecznego rozstrzygnięcia. Ustrojodawca nie wprowadził odrębnych, samodzielnych rozwiązań normatywnych w sytuacji, gdy do niekonstytucyjnego rozstrzygnięcia w sprawie zawisłej przed sądem lub innym organem władzy publicznej, dochodzi nie przed, lecz po wydaniu ostatecznego, negatoryjnego wyroku przez Trybunał Konstytucyjny. W takim przypadku nie znajdują zastosowania przepisy o wznowieniu postępowania we właściwym trybie. W okolicznościach, w których wydane jest rozstrzygnięcie ignorujące wyrok negatoryjny Trybunału Konstytucyjnego nie zachodzi jednak stan luki prawnej, nie można też uznać, że system prawny pozostawać ma bezbronny na oczywiste i jaskrawe w takich okolicznościach akty bezprawia judykacyjnego. Przeciwnie, w przypadkach takich wprost należy stosować normę art. 190 ust. 1 Konstytucji RP oraz ustalić oraz zastosować *ad casum* wynikające z niej skutki prawne odnoszące się do stanu ignorowania ostatecznego i mającego moc powszechnie wiążącą wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie.

5. W wyroku z 23 lutego 2022 r., P 10/19 (OTK ZU poz. 14/A/2022), Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 1 w zw. z art. 82 § 1 i art. 86, art. 87, art. 88 ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm.) w zakresie, w jakim stanowi normatywną podstawę rozstrzygania przez Sąd Najwyższy o statusie osoby powołanej do sprawowania urzędu na stanowisku sędziego, w tym sędziego Sądu Najwyższego, i wynikających z tego uprawnień takiego sędziego oraz związanej z tym statusem skuteczności czynności sądu

dokonanej z udziałem tej osoby, jest niezgodny z art. 2 w związku z art. 10, art. 144 ust. 3 pkt 17 i art. 183 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

6. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny uznał także, że art. 49 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim za przesłankę mogącą wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie uznaje jakąkolwiek okoliczność odnoszącą się do procedury powoływania tego sędziego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa do pełnienia urzędu, jest niezgodny z: a) art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, b) art. 179 w związku z art. 144 ust. 3 pkt 17 Konstytucji.

7. Z kolei w wyroku z 2 czerwca 2020 r., P 13/19 (OTK ZU poz. 45/A/2020), Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 49 § 1 k.p.c. „w zakresie, w jakim dopuszcza rozpoznanie wniosku o wyłączenie sędziego z powodu podniesienia okoliczności wadliwości powołania sędziego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, jest niezgodny z art. 179 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

8. Z powyższych orzeczeń wynika niedopuszczalność wyłączenia sędziego z powodu okoliczności towarzyszących procedurze jego nominacyjnej. Rozpoznanie wniosku tak sformułowanego, tj. którego przesłanki stanowią ewentualne (hipotetyczne bądź rzeczywiste) okoliczności wadliwości powołania, jest niedopuszczalne. Wyrokami 23 lutego 2022 r., P 10/19, oraz z 2 czerwca 2020 r., P 13/19, z polskiego systemu konstytucyjnego wyeliminowano normę prawną, umożliwiającą jakimkolwiek sądowni orzekanie o wyłączeniu sędziego z uwagi na powyższe okoliczności.

9. Z kolei w odniesieniu do stosowania art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności do oceny okoliczności powołania sędziego Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 10 marca 2022 r., K 7/21 (OTK ZU poz. 24/A/2022), uznał, że postanowienie Konwencji w zakresie, w jakim: 1) pojęciem „praw i obowiązków o charakterze cywilnym” obejmuje podmiotowe prawo sędziego do zajmowania funkcji administracyjnej w strukturze sądownictwa powszechnego w polskim systemie prawnym – jest niezgodny z art. 8 ust. 1, art. 89 ust. 1 pkt 2 i art. 176 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, 2) przy ocenie

spełnienia warunku „sądu ustanowionego ustawą”: a) dopuszcza pomijanie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka lub sądy krajowe przepisów Konstytucji, ustaw oraz wyroków polskiego Trybunału Konstytucyjnego, b) umożliwia samodzielne kreowanie norm dotyczących procedury nominacyjnej sędziów sądów krajowych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka lub sądy krajowe w procesie wykładni Konwencji – jest niezgodny z art. 89 ust. 1 pkt 2, art. 176 ust. 2, art. 179 w związku z art. 187 ust. 1 w związku z art. 187 ust. 4 oraz z art. 190 ust. 1 Konstytucji, c) upoważnia Europejski Trybunał Praw Człowieka lub sądy krajowe do dokonywania oceny zgodności z Konstytucją i Konwencją ustaw dotyczących ustroju sądownictwa, właściwości sądów oraz ustawy określającej ustrój, zakres działania, tryb pracy i sposób wyboru członków Krajowej Rady Sądownictwa – jest niezgodny z art. 188 pkt 1 i 2 oraz z art. 190 ust. 1 Konstytucji.

10. Wskutek powyższego wyroku Trybunału Konstytucyjnego wydane na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w powyższym zakresie rozstrzygnięcia, w tym powołane we wniosku sędziego Sądu Najwyższego Jacka Wiślo orzeczenie z 8 listopada 2021 r. Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce, nie posiadają dla Państwa Polskiego atrybutu przewidzianego art. 46 Konwencji (obowiązku wykonalności), jako wydane na podstawie leżącej poza zakresem prawnych zobowiązań państwa. Skoro wyrok ETPC zadeklarował nakaz spełniania standardu konwencyjnego, który okazał się w wielu kontekstach niekonstytucyjny, nie może on stanowić zobowiązania Polski.

11. W świetle powyższych rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego żaden organ władzy publicznej nie posiada kompetencji do oceny prawidłowości procesu nominacyjnego sędziego ani jego wpływu na skuteczność podejmowanych przez sędziego czynności. Od momentu ogłoszenia wyroku Trybunału wszelkie działania organów państwa na podstawie normy uznanej za niekonstytucyjną stanowią naruszenie statuującego zasadę legalizmu art. 7 Konstytucji RP (tak wprost w wyroku TK z 10 marca 2022 r., K 7/21).

12. Ignorowanie orzeczeń sądu konstytucyjnego w istocie zmierza do podważenia fundamentów państwa demokratycznego, w szczególności służąc negowaniu demokratycznej kontroli i legitymizacji władz (w tym przypadku władzy

sądowniczej)). Ignorowanie normy konstytucyjnej należy traktować jako niedopuszczalne nadużycie kontroli sądowej prowadzące do rażącego naruszenia zasady legalizmu, której przestrzeganie obowiązuje także sądy, w tym Sąd Najwyższy. Żaden organ władzy publicznej, w tym żaden sąd, nie ma kompetencji do przypisywania sobie nieprzyznanych mu na mocy ustawy zasadniczej kompetencji do weryfikowania prawidłowości działania lub obsady innego organu konstytucyjnego, a także do ignorowania skutków ostatecznych wyroków Trybunału Konstytucyjnego.

13. Na Sądzie Najwyższym zaś na każdym etapie postępowania spoczywa obowiązek czuwania nad prawidłowością dokonywanych czynności. Bezspornie dotyczy to zgodności takich czynności, w tym tych podejmowanych przez Sąd, z fundamentalnymi zasadami ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Za naruszające te zasady, w tym wynikające z art. 2 i art. 7 Konstytucji RP zasady państwa prawnego i legalizmu, należy uznać czynności sądu, które podejmowane są na pozornej podstawie prawnej, tj. takiej, która jest oczywiście niekonstytucyjna i za taką została uznana mocą wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

14. Konieczność weryfikacji i eliminowania rażącego naruszenia zasad ustrojowych poprzez dokonanie takiej czynności istnieje w każdym stadium sprawy przed Sądem Najwyższym, tym bardziej, że jego rozstrzygnięcia nie podlegają – w przeciwieństwie do orzeczeń sądów powszechnych – kontroli instancyjnej. Weryfikacja taka powinna być dokonana z urzędu.

15. Dostrzegając powyższe i mając na uwadze konieczność zapewnienia prawidłowości postępowania, w tym ukształtowania składu Sądu, konieczne jest dokonanie formalnej i merytorycznej kontroli czynności procesowych podjętych w istocie bez podstawy prawnej (*ultra vires*) oraz z rażącym naruszeniem fundamentalnych zasad konstytucyjnych. Wykorzystywanie instrumentów ustrojowych lub procesowych dla osiągnięcia celów w oczywisty sposób sprzecznych z porządkiem konstytucyjnym stanowi pozorne ich stosowanie, będąc nadużyciem władzy w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości.

16. Sąd Najwyższy podziela stanowisko o konieczności stwierdzenia w powyższych okolicznościach, iż do wydania orzeczenia o wyłączeniu sędziego

Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie doszło bez podstawy formalnej i materialnej, z uwagi na wskazane przez sędziego Sądu Najwyższego w zawiadomieniu okoliczności procesu nominacyjnego i stosowania rzekomego „standardu” wynoszonego z motywów i rozstrzygnięć zawartych w wyrokach ETPC. Z uwagi na wskazane powyżej rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego podstawy takiej *de constitutione lata* nie można poszukiwać w przepisach o wyłączeniu sędziego ani w jakichkolwiek aktach wyeliminowanych z porządku prawnego z uwagi na ich niekonstytucyjność.

17. W konsekwencji konieczne było ustalenie braku skuteczności takiej czynności procesowej. Nie chodzi bowiem o stan ekscesu orzeczniczego, lecz o czynność dokonaną z rażącym naruszeniem zasady legalizmu (art. 7 Konstytucji RP), w oczywisty sposób podjętą bez ustrojowej i kompetencyjnej podstawy prawnej, wbrew negatoryjnemu wyrokowi TK, a tym samym zarówno formalnie, jak i merytorycznie niemieszczącą się w ramach wyznaczonych przez art. 2, art. 7 i art. 190 ust. 1 Konstytucji RP.

18. W niniejszej sprawie sędzia Sądu Najwyższego Jacek Widło został wyłączony czynnością, która nie tylko nie ma podstawy prawnej (rekonstruowana norma prawna została ostatecznie usunięta z polskiego porządku prawnego) w sposób oczywisty i rażący pozostaje sprzeczna z powołanymi powyżej wyrokami Trybunału Konstytucyjnego. Czynność taka stanowi orzeczenie pozorne (*sententia non existens*) i nie może prowadzić do wywołania przewidzianych w jej treści (sentencji) skutków prawnych. Tym samym należy uznać, że nie doprowadziła ona do skutecznego wyłączenia SSN Jacka Widło od orzekania w niniejszej sprawie.

19. Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 190 ust. 1 w zw. z art. 2, art. 7 i art. 8 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej należało orzec, jak w sentencji.

[as]

[ms]

